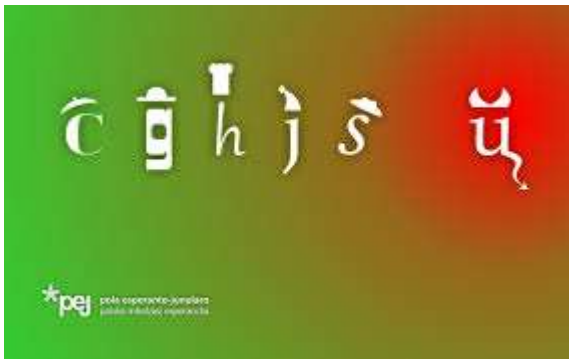

Використання літер з надрядковими знаками

О. Грищенко

Як відомо, в есперантській абетці є шість літер з діакритичними (надрядковими) знаками: ĉ, ĝ, ĥ, ĵ, ŝ, ŭ. Часто жартома їх звать «літерами з шапочкою». Але досить часто есперантисти, готуючи на комп'ютері документи мовою есперанто, замість них використовують т. зв. «сурогатні» літери - “cx”, “gx”, “hx”, “jx”, “sx”, “ux” або “ch”, “gh”, “hh”, “jh”, “sh”, “u”. Неодноразово я бачив навіть подібну «творчість»: “^c”, “^g”, “^h”, “^j”, “^s”, “^u”. Найчастіше подібні комбінації використовують через незнання, як можна коректно ввести до тексту «літери з шапочкою», відсутні на комп'ютерній клавіатурі.

У цій статті я хочу розповісти, яким чином ви можете легко підготувати тексти на есперанто, які мають літери з діакритичними знаками, навіть якщо на вашому комп'ютері бракує спеціальних програм.

Літери з діакритичними знаками в текстах на есперанто можна застосувати різними засобами. Нижче я розповім про 7 різних засобів, після використання яких у тексті без проблем з'являться необхідні вам літери.

Хочу наголосити, що запропоновані нижче засоби та програми можна застосовувати лише на комп'ютерах, що працюють під управлінням операційної системи Windows. Для комп'ютерів, які працюють під управлінням операційних систем MacOS, Linux або смартфонів, існують інші засоби та програми.

Перший метод

Якщо вам потрібно готувати тексти мовою есперанто на вашому комп'ютері не дуже часто або ж робити це доводиться, використовуючи чужий, не пристосований для цього комп'ютер, на якому встановлено текстовий редактор MS Word, то для появи в тексті «літер з шапочкою» застосовуйте наступні коди літер:

Ĉ - Alt+264	Ĵ - Alt+308
ĉ - Alt+265	ĵ - Alt+309
Ĝ - Alt+284	Ŝ - Alt+348
ĝ - Alt+285	ŝ - Alt+349
Ĥ - Alt+292	Ŭ - Alt+364
ĥ - Alt+293	ŭ - Alt+365

Ці коди означають, що ви повинні натиснути клавішу Alt та, не відпускаючи її, послідовно натиснути клавіші цифрового коду на окремій цифровій групі клавіш, розташованій на клавіатурі праворуч, після чого відпустити усі клавіші. Не використовуйте для цього звичайні цифрові клавіші, розташовані над іншими клавішами! Звичайно ж, також замикаюча клавіша NumLock, розташована над групою цифрових клавіш, повинна бути ввімкнена.

Другий метод

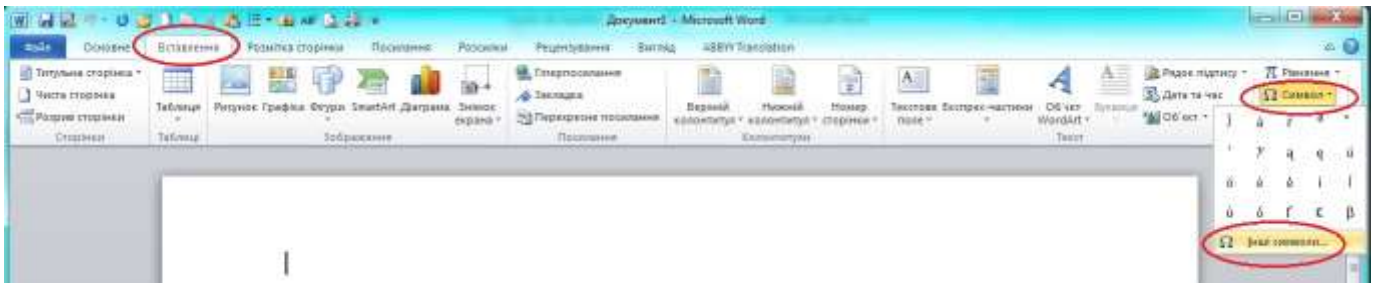
Якщо ви періодично займаєтесь підготовкою документів на есперанто, то можете заздалегідь створити та зберегти шаблон, в якому будуть усі «літери з шапочкою», отримані за допомогою засобів, описаних в першому методі. Цей шаблон у вигляді текстового документа може виглядати наступним чином:

Ĉĉ Ĝĝ Ĥĥ Ĵĵ Ŝŝ Ŭŭ

У разі потреби вставити до тексту той чи інший символ, його потрібно просто скопіювати з цього документа та вставити до іншого документа, тобто скористатися технологією "copy-paste".

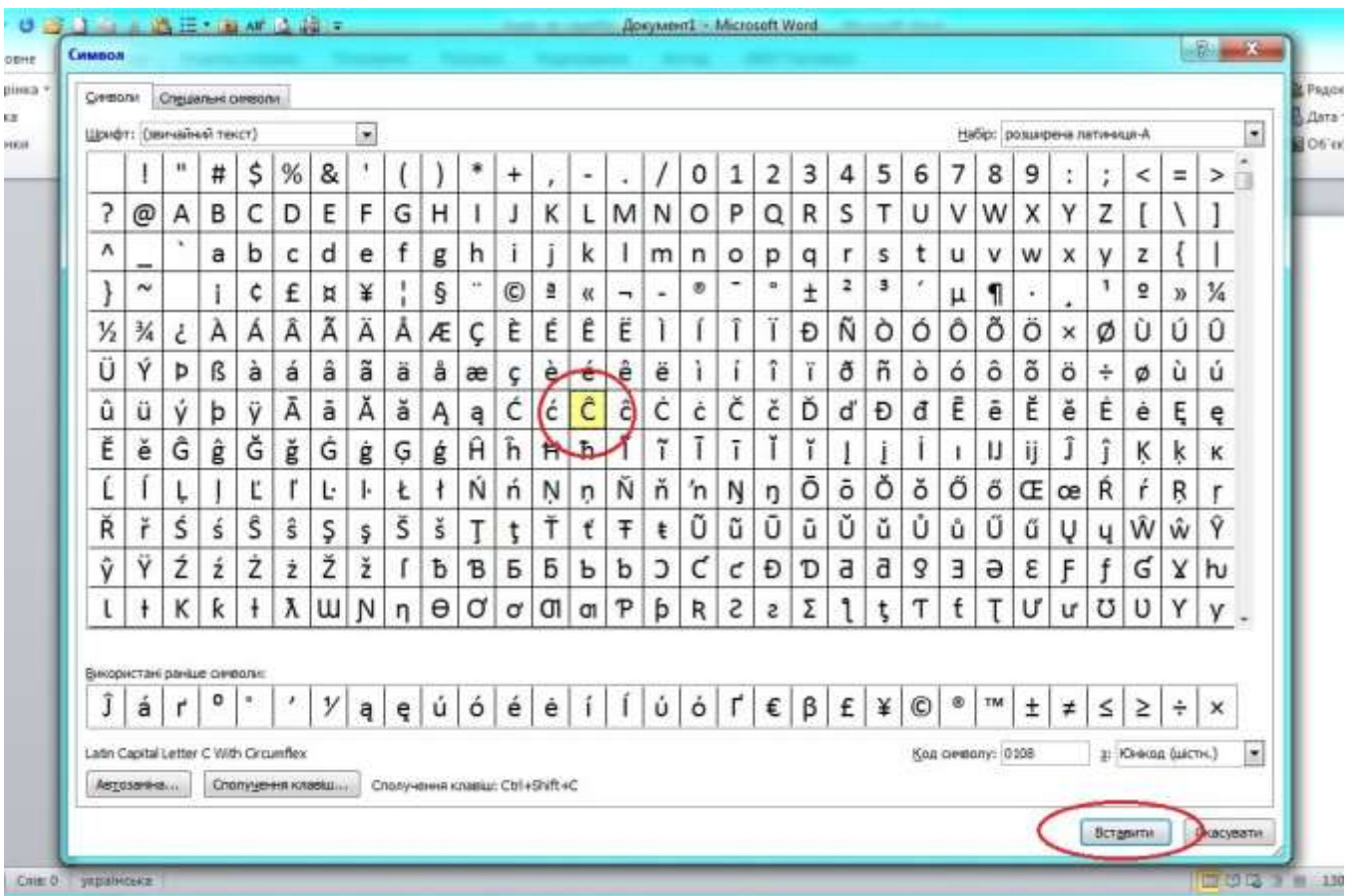
Третій метод (не дуже зручний, як на мене)

Для вставки у документ Word «літер з шапочкою» зробіть наступне: щоразу, коли в текст потрібно ввести «літеру з шапочкою», вам потрібно відкрити кодову таблицю текстового редактора (Вставка → Символ → Інші символи)...

Малюнок № 1

...знайти в ній потрібний символ, клацнути по ньому курсором миші, а потім клацнути по клавіші «Вставити» (внизу праворуч).

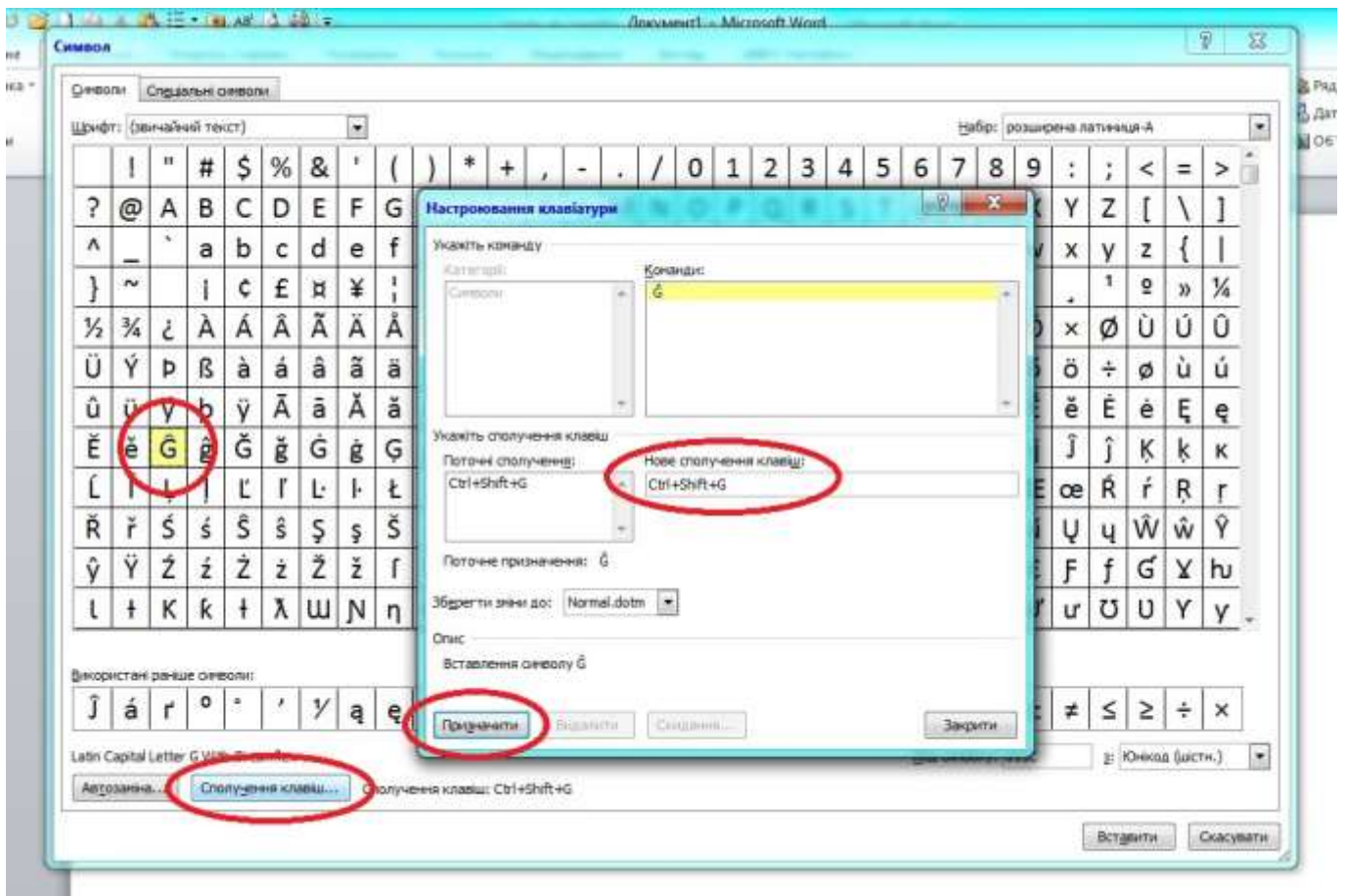

Малюнок № 2

Обраний вами символ з'явиться в позиції курсора текстового редактора.

Четвертий метод

Якщо ви готуєте документи на есперанто в текстовому редакторі Word доволі часто, я раджу вам налаштувати його відповідним чином, використовуючи його кодову таблицю (Вставка → Символ → Інші символи. Див. малюнок № 1). Після відкриття віконечка цієї кодової таблиці (див. малюнок № 2) знайдіть у ній по черзі усі 12 потрібних вам літер з діакритичними знаками (6 прописних та 6 рядкових) та призначте для кожної з них певну комбінацію клавіш. Для цього, обравши потрібний символ, клацніть по ньому курсором миші, після чого клацніть по кнопці «Сполучення клавіш...» (внизу ліворуч). У віконці, яке з'явиться, в рядку «Нове сполучення клавіш» введіть певну комбінацію клавіш та клацніть по кнопці «Призначити» (внизу ліворуч). Після цього закрийте віконечко кодової таблиці.

Малюнок № 3

Дехто надає перевагу наступним комбінаціям клавіш:

Ĉ - “Ctrl+Shift+c”	Ĵ - “Ctrl+Shift+j”
ĉ - “Alt+Shift+c”	ĵ - “Alt+Shift+j”
Ĝ - “Ctrl+Shift+g”	Ŝ - “Ctrl+Shift+s”
ĝ - “Alt+Shift+g”	ŝ - “Alt+Shift+s”
Ĥ - “Ctrl+Shift+h”	Ŭ - “Ctrl+Shift+u”
ĥ - “Alt+Shift+h”	ŭ - “Alt+Shift+u”

Ви можете використовувати будь-які інші комбінації клавіш на ваш смак. Пам'ятайте лишень, що деякі комбінації клавіш можуть бути вже зарезервованими для технічних потреб редактора Word. Прикладом таких комбінацій клавіш можуть

бути такі комбінації: «Ctrl+C», «Ctrl+X», «Ctrl+V» (робота з т.зв. «буфером обміну»), «Ctrl+Z», «Ctrl+Y» (скасування певних дій чи повернення до попереднього стану документу). Повний перелік зарезервованих комбінацій клавіш наводити тут не є доцільним. Бажаючи дізнатися про них, можуть звернутися до відповідних технічних посібників. Отже, одночасне натискання двох службових клавіш («Ctrl+Shift» або «Alt+Shift») з відповідною літерою, як в наведеному вище прикладі, убезпечує вас від використання вже зарезервованих комбінацій клавіш.

Усі вище зазначені методи вставки «літер з шапочною» стосуються лише текстового редактора Word. Перевага цих методів полягає в тому, що вам не потрібні будь-які спеціальні програми і ви можете підготувати текст з «літерами з шапочною» на будь-якому комп'ютері, на якому встановлений цей широко розповсюджений текстовий редактор.

П'ятий метод

Якщо ви не бажаєте займатися налаштуванням редактора Word або ж бажаєте використовувати «літери з шапочною» також в інших програмах, наприклад в поштових програмах або в соціальних мережах, ви можете використовувати спеціальну програму Ek, яку можна вільно завантажувати з мережі інтернет за наступною адресою: <http://www.esperanto.mv.ru/Ek>. Нижче я наводжу опис цієї програми, зроблений її автором Юрієм Фінкелем:

«Ek – це програма, що дозволяє вставляти «літери з шапочною» есперантської абетки у всіх програмах, які працюють у Windows та які коректно підтримують Юнікод (у таких, як Word, Outlook, Internet Explorer, Mozilla та інших), а також можливо в інших програмах, які дозволяють вставляти символи Latina-3. «Ek» функціонує в середовищі Windows 95/98/ME та Windows NT4/2000/XP/Vista. На той час, коли розроблялася програма «Ek», версій Windows 7, 8 та 10 ще не існувало. «Ek» дозволяє використовувати клавіші для префіксної та постфіксної модифікації для вставки «літер з шапочною», а також пов'язувати певні клавіші з якимись «літерами з шапочною».

Піктограма Ek завжди знаходиться на панелі задач Windows і ви можете активувати або деактивувати цю програму, клацнувши по піктограмі лівою клавішею миші. Клацнувши по ній правою клавішею миші, ви можете викликати меню, яке дає можливість відкрити віконечко налаштувань, отримати довідку або зупинити програму».

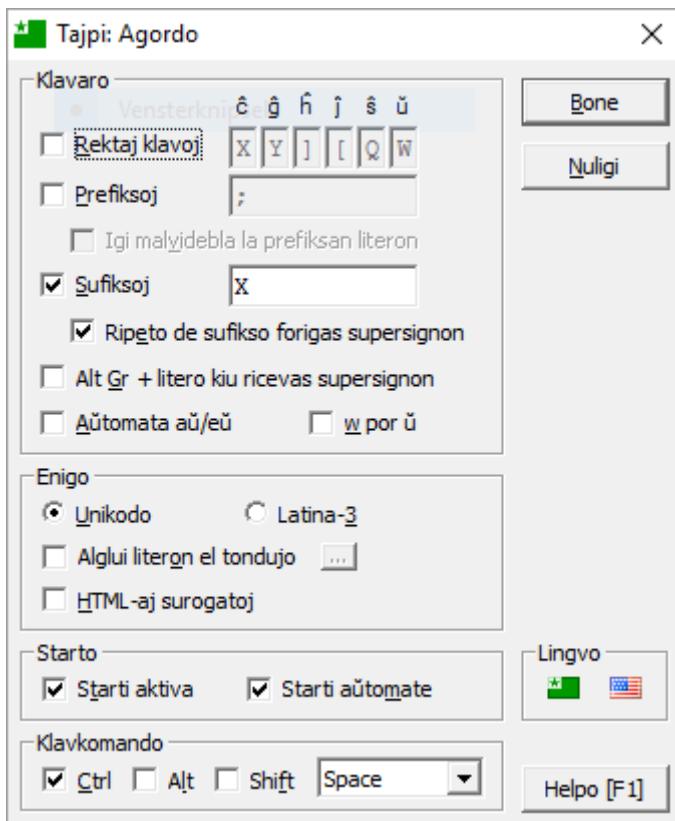
На мою думку, зазначена програма є легкою у використанні та налаштуванні за смаками користувача. Не бажаючи зробити цю статтю занадто довгою, я не наводжу усіх деталей налаштування цієї програми.

Шостий метод

Для вводу в текст «літер з шапочками» можна також застосувати програму Tajpi, створену Томасом Джеймсом. Повний опис цієї програми мовою есперанто, а також посилання для завантаження цієї програми можна знайти за наступною адресою: <https://komputeko.net/tajpi.php>.

Ця програма, яка працює в середовищі Windows (2000, XP, Vista, 7, 8, 10), є безкоштовною та призначена для полегшення набору «літер з шапочками». Нижче наводжу короткий опис цієї програми з офіційної сторінки.

«В абетці есперанто є 6 літер з діактичними знаками, які не можна вводити за допомогою звичайної комп'ютерної клавіатури. Tajpi є програмою, яка полегшує

ввід таких літер без модифікації системи.

Коли ця програма запущена на вашому комп'ютері, ви можете:

- Використовувати такі комбінації «сурогатних літер», як sx, gh, u^ і вони автоматично будуть замінені на відповідні їм літери абетки есперанто – ŝ, ĝ, ŭ;

- Набирати «літери з шапочками» натисканням однієї клавіші;

- Використовувати клавішу Alt Gr разом з іншою клавішою для вставки літери з діакритичним знаком;

- Створювати скрипти клавіатурних команд, які активують різні функції, наприклад конвертація тексту з «сурогатними літерами» x-системи на літери з діакритичними знаками чи вставка Юнікод-символів;

- Імітувати «мертві клавіші» (https://uk.wikipedia.org/wiki/Мертві_клавіші), які існують в деяких розкладках клавіатури;
- Програма Tajpi ніяким чином не модифікує вашу систему; вона працює в фоновому режимі та реагує на натискання відповідних клавіш. Вона є вільним програмним продуктом, який розповсюджується зі своїм вихідним кодом на умовах GNU General Public License (Загальна публічна ліцензія GNU) версії 3 (https://uk.wikipedia.org/wiki/GNU_General_Public_License).

Сьомий метод (універсальний)

Величезна перевага цього універсального методу полягає в тому, що ним легко може скористатися будь-яка людина, яка має доступ до мережі інтернет. Його суть полягає в використанні он-лайн сервісу «Type Esperanto characters without an Esperanto keyboard» («Друк символів абетки есперанто без есперанто-клавіатури»), розташованого за наступною адресою: <https://esperanto.typeit.org>. Відкривши сторінку цього сервісу, ви побачите віконечко, в якому вам потрібно вводити текст (див. малюнок № 4).

Type Esperanto characters *without an Esperanto keyboard*

Малюнок № 4

Для вводу в текст **рядкових** символів з діакритичними знаками вам потрібно натиснути клавішу Alt разом з відповідною літерою. Наприклад, щоб ввести символ ĉ, натисніть комбінацію клавіш Alt+c; щоб ввести символ ĝ, натисніть комбінацію клавіш Alt+g тощо.

Для вводу в текст **прописних** символів з діакритичними знаками вам потрібно натиснути комбінацію клавіш Shift+Alt разом з відповідною літерою. Наприклад, щоб ввести символ Ĉ, натисніть комбінацію клавіш Shift+Alt+c; щоб ввести символ Ĝ, натисніть комбінацію клавіш Shift+Alt+g тощо.

При наведенні курсора на відповідний спеціальний символ поряд з ним з'являється підказка щодо застосування клавіатурної комбінації.

Вводити рядкові «літери з шапочною» в текст можна також, просто клацнувши курсором миші по потрібному символу, розташованому в рядку над зображеним віконечком (див. малюнок № 5).

Малюнок № 5

Прописні «літери з шапочною» можна вводити в текст, натиснувши клавішу Shift та клацнувши курсором миші по потрібному символу в тому ж рядку.

Готовий текст потрібно скопіювати до буферу обміну будь-яким способом (наприклад використовуючи комбінації клавіш Ctrl+A, Ctrl+C або ж клацнувши курсором миші по кнопці «Copy all») та вставити його до документів чи повідомлень, які ви створюєте. Для вставки тексту з буферу обміну можна скористатися комбінацією клавіш Ctrl+V.

Якщо ж натиснути клавішу Alt та клацнути курсором миші по якомусь символу з діакритичним знаком, розташованому в рядку над зображеним віконечком для вводу тексту (див. малюнок № 5), то цей символ копіюється до буферу обміну і ви можете вставляти його до будь-якого тексту.

Принадгдно хочу зазначити, що цей он-лайн сервіс «TypeIt» можна використовувати також для вводу в текст будь-яких літер, які зустрічаються в абетках 25 мовах. Для цього лише потрібно обрати відповідну мову з переліку мов, розташованого праворуч від віконечка для тексту (див. малюнок № 6).

Dear Typists! Maintaining this site takes time and money. If you don't want to see TypeIt disappear, consider becoming a Patron. Thanks!

Type Welsh characters without a Welsh keyboard

B I U S s R Copy all Undo Redo Clear Support TypeIt

‘ “ ” - —
 â ê î ô û ŵ ŷ 1 2 3 4
 Shift+button for upper case
 keyboard shortcuts help

Currencies
 Czech
 Danish
 Dutch
 Esperanto
 Finnish
 French
 German
 Greek
 Hungarian
 Icelandic
 IPA English
 IPA Full
 Italian
 Maori
 Math / Sci.
 Norwegian
 Pinyin
 Polish
 Portuguese
 Romanian
 Russian
 Spanish
 Swedish
 Symbols ☞
 Turkish
 Vietnamese
Welsh ⚑

Малюнок № 6

У цьому переліку можна також обрати назви валют різних країн, математичні, наукові символи, а також багато інших символів (авторські права, ступінь, торгова марка, серце тощо).

У разі відсутності доступу до інтернету користатися можливостями сервісу «TypeIt» можна також в автономному режимі, тобто оф-лайн. Для цього його розробники пропонують встановити на комп'ютер програму TypeIt. З цією програмою ви можете вводити специфічні символи абетки есперанто (та багатьох інших мов) в будь-якому місці - безпосередньо у текстовому редакторі, програмі електронної пошти, чаті, соціальних мережах, веб-форумах тощо. Програма розроблена для роботи в середовищі операційної системи Windows (7, 8, 10). Початкова вартість зазначеної програми складає \$12,50. Більше інформації про цю програму (англійською мовою) ви можете отримати на сторінці за наступною адресою: <https://www.typeit.org/app/?lang=esperanto&src=side-desktop>. Звідти ж ви можете також завантажити пробну версію цієї програми, яка працюватиме протягом 14 днів.

Ця стаття не є закінченою, бо в ній не розглянуті ще деякі програми, які дозволяють легко працювати з діакритичними (надрядковими) знаками при роботі з комп'ютером, а також з сучасними мобільними телефонами (смартфонами).

Автор статті з вдячністю прийме будь-які критичні зауваження щодо викладеного матеріалу, а також пропозиції щодо включення до цієї статті інших програм та методик, які дозволяють вирішувати проблему вводу до тексту діакритичних знаків або «літер з шапочками». Критичні зауваження та/або пропозиції ви можете надсилати за наступною адресою: vs-06@ukr.net.